

obsežnosti in v izvirnem, ne pa v moderniziranem pravopisu in v katerih je še polno tiskovnih napak, le z največjo težavo in muko.

Stara kovinarska obrt v Trziču je začela v drugi polovici 16. stoletja propadati in zato so se poprijeli Tržičanje, ki razpolagajo z bogatimi vodnimi močmi, druge obrti: strojarstva. Kakor pri drugih obrtih so se združili tudi strojarski mojstri v ceh in cesar Leopold I. mu je podelil 12. aprila 1662 privilegije. Ko je pa upepelil 7. avgusta 1689 strašen požar skoro 80 hiš v Trziču, so zgoreli v prostorih strojarskega ceha z inventarjem vred vsi privilegiji. Zato je isti cesar 25. maja 1701 na podlagi prepisa privilegija iz l. 1689., ki ga je shranjeval prejšnji načelnik ceha, obnovil privilegije in določil pravice in dolžnosti združnih udov. Ceh je vodil načelnik, ki so ga izvolili udje za dobo enega leta; ves ceh se mora udeležiti procesije na praznik sv. Rešnjega Telesa in prisostvovati sv. maši ob sledečih dneh: vsako kvaterno soboto in nedeljo, na praznik sv. Jožefa, dne 24. aprila, na dan sv. Florijana, na Binkoštno nedeljo, na nedeljo po prazniku sv. Rešnjega Telesa, na Veliki Šmaren, dne 30. novembra in na dan sv. Frančiška (17. decembra), ki je patron strojarjev. Statut nadalje določa dolžnosti učencev, razmerje med mojstri in pomočniki ter med mojstri in učenci, skrb za bolne člane, prekrbno potujočih pomočnikov, urejuje nakup sirovin ter prodajo in izvoz izdelkov itd. Pravice strojarskega ceha so obnovili tudi poznejši vladarji: Jožef I. (8. oktobra 1708), Karel VI. (21. junija 1719) in Marija Terezija (8. februarja 1756).

Ceh se je vedno potegoval za svoje člane in varoval svoje pravice bodisi nasproti onim usnarjem,

ki niso bili člani ceha, ker se niso pravilno naučili obrti, a so se vendar na drug način privadili strojarstva, bodisi nasproti kramarjem in kmetom, ki so prekupovali kože pri ljubljanskih in drugih mesarjih, kar je pa Marija Terezija l. 1744. prepovedala. Največji nasprotniki tržiških strojarjev so bili Korošci, ki so jih ovirali pri razprodaji usnja, čeprav jim je cesar Leopold I. dovolil prosto trgovino v avstrijskih deželah in čeprav Korošci sami niso izdelovali dovolj usnja.

Mojster je postal tisti, ki se je učil določeno dobo in kot pomočnik na potovanju nadalje izobraževal, dalje je moral imeti lastno strojarnico in plačati za podelitev mojstrskega čina znatno takso, ki so jo pa ponavadi porabili za opulentno pojedino o tej slavnostni priliki. Razumljivo je, da nepremožni pomočniki niso mogli zmagati teh velikih izdatkov, niso se mogli kakor tudi ne tujci osamosvojiti. Le domači sin, ki je prevzel po očetu strojarnico, je podedoval tudi mojstrsko mesto. Cesar Jožef II. je znižal takso in omilil 10. maja 1784 trde pogoje; dovolil je, da so smeli sposobni pomočniki, domačini kakor tujci, ki so več let spretno in pridno delali, postati mojstri.

Število mojstrov se je zelo menjavalo. Pred l. 1748. jih je bilo 16, od l. 1748. do l. 1762. jih dobimo 27, l. 1788. je 14 mojstrov v 16 delavnicah izdelovalo usnje, koncem 18. stoletja je 18 mojstrov in v začetku 19. stoletja je 15 mojstrov izvrševalo obrt. Usnje so razprodajali po avstrijskih in ogrskih deželah ter dobavljali v vojskih časih tudi za armado. Sedaj izdeluje le šest strojarnic usnje, pa samo ena se je prilagodila modernim zahtevam napredujoče tehnike.

— k —

Mladim literatom.

II.

Mnogo uspeha pričakuje „Dom in Svetovo“ uredništvo od tegale predala: Mladim literatom. Saj veste, kje ga — da se izrazim banalno — čevelj žuli: široka vrzel zeva med starejšimi sotrudniki lista in med mladim naraščanjem, ki nas le pičlo podpira z duševnimi proizvodi. Posebno se to pozna v poeziji in beletristiki. Vem, da me ta ali oni v tem hipu s svetim gnevom v očeh gleda in drhti: Vest si izprašuje! Pa to mi zdaj zaenkrat ne diši, prihranim si ta predmet za post; zdaj bi bila moja skromna želja, kolikor hitro mogoče izvežbati čvrsto kompanijo mladih literatov (kakor so baš začeli v šolah vežbati kompanije mladih strelcev), da bi se pred uredništvom mogel postaviti s kar mogoče praktičnim uspehom. Toda pri vsakem vežbanju morata biti dva: eden, ki vežba, in drugi, ki se da vežbati. Denimo, da bi vežbeželjne učenci dobili, a kdo naj jih vadi v stihotvorstvu in v beletristiki? Ali naj pričnem s principi poetike? Naj li začnem razlagati metaforo, metonimijo in sinekdoho? Stavim, da že pri besedi: razlagati — obide zona vsakega novinca in bi mi vsi ušli. Najkrajše bi bilo, ko bi vas človek peljal v delavnico kakega poeta. Longum iter per praecepta, breve per exempla. Ogledovanja raznih tovarn so sedaj na dnevnem redu: človek tam vidi pri vходу surovino in ko prehodi več ali manj prostorov z raznimi stroji, vidi na

koncu pred seboj isto surovino popolnoma predelano in izpremenjeno — tvorniški izdelek. A to je križ, da umetniki ne pu.té vpogleda v svojo delavnico! No, pa morda kipar ali slikar bi se pustil, da bi vstopili v njegov atelje, kjer bi ga smeli gledati pri delu: nekoliko bi že dobili pojma, brez dvoma, kako nastane kip ali slika. Pa sploh so slikarji in kiparji mnogo človekoljubniši: saj vemo, da so otvorili po vseh večjih mestih slikarske akademije, kjer se talent lahko izuri. Torej brez zavisti izdajajo skrivnosti svoje umetnosti. Toda pesniki? Mar prirede katerikrat kakšno razstavo svojih pesmi? Ali da bi bila kje kakšna šola, kjer bi se mladi poetje učili, kako se ta reč dela? Ali da bi bil kak pesnik kdaj izdal to skrivnost, kako vendar zloži, spesni kako pesem! Nisem še čul! Gre vam na izprehod, sam, zamišljen; ko se vrne, sede k mizi, piše, piše... in pesem je gotova. Ali pa hodi po svoji sobi gor in dol in premišluje; toliko vidiš, da je v očeh neko posebno življenje in gorenje, a drugega ne zapaziš nič. In čez nekaj časa bo sedel in napisal verze. Glej skoz ključavnico, glej skoz okno ali kod drugod skozi kakšno špranjo — vse zaman: pesnik je v ateljeju svojem popolnoma zagrnjen! Od časa do časa ti pri- nese vun bel listič, popisan s stih, ki se čudiš njih lepoti.

A ti, nadebudni sin modric, ki koprniš, da bi ujel en sam žarek iz tiste delavnice, že obupuješ? Hočeš že iti

proč! Postoj! Kaj ne vidiš, da se časih, za hip, zagrinjalo odgrne? Ne vidiš čudovitih podob, ki se kakor v begu vrste druga za drugo? Veš li, kaj so te podobe? To so pesniške prisposobe ali metafore, plod fantazije, ki z njimi pesnik izraža misli svojega uma. V tistem hipu, ko pesnik porabi metaforo, nam odgrne vpogled v svojo delavnico.

Kako torej nastane pesem? Denimo sem Gregorčičev „Zimski dan“, ker nam je v tem času najbližji. Morda je nastal tako-le: Pesnik se izprehaja lepega zimskega dne pod milim nebom, s katerega sije solnce brez gorkote. Kot temeljito izobražen mož ima pesnik v svojem umu veliko globokih misli, med drugimi tudi to, da je naša moderna kultura sicer sijajna navidez, a kruta, brezobzirna, brez srca, mrzla. Tako idejo si pridobi lahko vsak človek, če premišljuje svet, čita časopise, gleda socialno bedo. Misel je resnična, a zato še ni pesniška. Kako ji dati pesniško obliko? Tu mora pa sodelovati pesnikova fantazija, prirojeni dar; treba je abstraktno, nevidno misel vliči v plastične, kipne podobe. Pesnik gleda, gleda... Kako svetlo sije to zimsko solnce, a brez toplote! V hipu pa mu združi domišljija tidve predstavi: zimski dan je vidna podoba moderne kulture, v obojem obilo svetlobe, a brez dobrodejne gorkote, oboje mrtvo. To je jedro pesmi. Tako smo za en trenutek pogledali v pesnikovo delavnico, v njegov

atelje, kjer smo videli v njegovi duši sliko zimskega dne: sneg kot mrtvaški prt, solnce kot pokopna sveča, in spodaj podpis: naša doba. Takoj nato pa se pesnik zopet skrije in zagrne; kajti kako to svojo sliko izrazi v kiticah in verzih in s kakšnimi besedami, to je zopet njegova skrivnost.

Ako se hočeš torej s pridom učiti od pesnikov, beri jih tako, da predvsem paziš na njihove metafore (slike, prisposobe), in sicer da si jih kar najživeje predstavljaš. Doslej najlepše metafore nahajaš v Homerju; tudi po lepoti pesniških podob se ceni pesem. Tudi Dantejeva posebna moč je v prekrasnih slikah. Naj te opozorim n. pr. kar na XXVI. spev te številke Dom in Sveta: pesnik hoče izraziti misel, da je videl v osmi grapi nebroj švigajočih plamenov, ki so zli svetovalci v njih bili zagrnjeni; a zdaj glej, kakšno lepo primeru rabi, da misel pove v čutni, nam vidni obliki, primeru namreč o kresnicah (v. 25–30); in precej nato sledi nova primeru (v. 34–40); pa že podlaga celega tega speva: zli svetovalci, ki so grešili s svojimi zlimi jeziki, so ogrnjeni tam v ognjene jezike — že ta slika je visokopesniška, duhovita.

Take slike rodi iz sebe le živahna, od Boga dana fantazija. In to je tretji znak pravega pesnika.

Ali jo čutiš v sebi tudi ti?

Dr. J. Debevec.

To in ono.

Dr. Andrej Karlin, škof tržaško-koperski.

Dne 20. januarja t. l. je cesar imenoval ljubljanskega kanonika dr. Andreja Karlina za tržaško-koperskega škofa. Presvetli gospod je bil rojen l. 1857. v Stari Loki ter je kot

DR. A. KARLIN
škof tržaško-koperski

duhovnik deloval najprej v dušnopastirski službi. Ko je bil v Rimu promoviran za doktorja obeh prav, se je v domovini pečal zlasti z vzgojo mladine kot gimnazijski katehet in vodja „Alojzijevišča“. Kljub obilnemu delu v gospodarskih organizacijah, ki so mu bile vedno na srcu, je nastopal kot odliččen cerkven govornik, a je ljubil tudi knjigo in pero. Znan je kot izvrsten poljuden potopisec, urejeval je nekaj časa „Drobtinice“, pisal slovenske šolske knjige za spodnjo gimnazijo. Vse mlado naše krščansko gibanje je spremljal z delom in toпло simpatijo; zlasti za to je bil vesel vsakdo, kdor čuti z nami, njegovoga imenovanja za tržaškega škofa, h kateremu mu tudi „Dom in Svet“, čigar sotrudnik je bil nekaj časa, iskreno čestita. Bog ga blagoslavlja na vseh njegovih potih!

Koncert glasbenega društva „Ljubljana“.

Zaznamujem velik korak, velik napredek, ki ga je napravilo v dobrem letu društvo, ki je stopilo komaj pred nekaj leti v koncertno dvorano z resnim pevskim programom. Velpomemben se mi zdi ta večer. Društvo „Ljubljana“ je prodrlo ledino, premagalo zavirajoče pomisleke in predsodke ter stopilo v vrsto najresnejših slov. pevskih društev. Pokazalo je resno voljo in žilavo moč.

Isti večer pa je služil hkrati v proslavo Gerbičeve sedemdesetletnice. Izvajala so se — izvzemši dveh točk — izključno samo dela njegovega peresa. To je bil koncert one vrste, ko se proizvajajo samo domača dela, s samo domačimi močmi. Tudi s tega stališča, se mi zdi, je bil to posebno zanimiv večer.

Gerbiča poznamo vsi. Učenec je še one dobe, ko Slovenci na tem polju še nismo imeli ničesar ali pa le borne početke. Gerbič izvira iz one dobe, ko je bilo vse naše na-